

מ ד י נ ה י ה ו ד י ת ב ד ר ר ך

בס"ד, גליון מס' 38 ("מי בא" 210) – ט' תמוז התשפ"ו

"משה כתב ספרו ופרשת בלעם"

פרשת בלעם כעין "נספח" לתורה

"ספרו"-ספר התורה הוא "ספרן של צדיקים גמורים"; "פרשת בלעם" הוא "ספרן של רשעים גמורים" (כמו שיתבאר), ואם כן ספר איוב (שגם אותו כתב משה – בבא בתרא יד) הוא "ספר של בינונים", והרי לפנינו שלשת הספרים הנפתחים בראש השנה (ממורי הרב גינזבורג שליט"א). אבל כאן נעסוק רק במשה ובלעם, שהם שני קטבים הפוכים לגמרי, כדלהלן. מלשון זה של רבותינו משתמע כאילו פרשת בלעם היא ספר לעצמו, נפרד במדה מסויימת מתורת משה – מה שדורש כמובן הסבר מעמיק [ואגב כך, ידועים דברי חז"ל ש"יש ששים רבוא אותיות לתורה" (-בראשי התיבות: ישראל), והנה, לפנינו יש בתורת משה שלשים ריבוא ועוד קרוב לחמשת אלפים, וכבר דובר על כך רבות בספרים, ובין השאר יש מי שאומר שכל אות נחשבת לשנים, השחור שבה והלבן שבתוכה וסביבותיה, ולפי זה לא-רחוק לנסות לכוון את פרשת בלק ובלעם כנגד חמשת אלפי האותיות הנוספות על שלשים ריבוא!]. בדרך כלל מוסבר, שמאחר שבלעם נביא גדול כמשה (- "בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומיהו – בלעם"), לא היה משה צריך להתנבא בעצמו את דבריו, אלא לצרפם כמות-שהם אל "ספרו". אך נראה שעוד דברים בגו.

"מוכיח אדם אחרי, חן ימצא ממחליק לשון"

את הפסוק הזה, ממשלי שלמה (כח, כג), דרשו כך בתנחומא: "מוכיח אדם" זה משה, שהוכיח את ישראל ("=אדם") והביאם לחיי עולם; "מחליק לשון" זה בלעם, שהחליק לשון לישראל ונפלו על ידו עשרים וארבעה אלף.

הווי אומר: החינוך, התוכן, ה"ניגון" והמסר הכללי של משה, הוא הפוך בתכלית מזה של בלעם. משה אינו פוסק מלהזהיר ולהוכיח ולייסר ולהחריד (בהפעיל), מתוך חרדתו שלו על העלול לקרות אם לא ישמעו וחלילה יסורו מן הדרך "ומצאת אתכם הרעה", משום כך התבטאו חז"ל

ואמרו: **פנים של אימה למקרא!**

ואילו בלעם בברכותיו מעביר-מנגן מסר הפוך לגמרי, ואומר לישראל "אין עליכם!" מראש מקדם נבחרתם ללא תלות כלשהי במעשיכם או מחדליכם; יעבור עליכם מה ולא תוכלו בשום פנים לקלקל ולבטל את העובדה הניצחת הזו! – מסר בלתי-חינוכי בעליל, שמשה עצמו, "ספרא רבה (=מלמד דרדקי) דישראל", היה בורח ממנו כמפני אש! לא מיניה ולא מקצתיה!

ברור מתוך הדברים כי "עצת בלעם" (הרמוזה בדברי מיכה המורשתי: עמי זכור נא מה יעץ עליך בלעם וגו', וכן בדברי משה בפרשת מטות "הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם") אינה רק "ארגון פיזי" של חטא הזנות עם בנות מואב בשטים, אלא התוכן המסויים שהוריד לעולם, ובעקבותיו "המצב הנפשי" שהחדיר בישראל (בקולו הרם שהיה מהלך ששים מילין ויותר כדברי רבותינו), והכניס בהם גבהות-לב ובטחון עצמי מופרז ללכת אחר תאוות לבם ללא חשש קלקלה.

ההיפוך הכפול

לפי כל זה, נכון לראות כאן שני ממדים של היפוך, ובשני כיוונים: מלבד ההיפוך-כפשוטו של הרצון לקלל (מתוך טענה ש"ככל הגויים בית ישראל" וגם בהם ישנם קוצים ומוקצים שאין להם חלק לעולם הבא) שהפך לברכה (כי אכן "עם לבדד ישכון" הם ובגויים לא יתחשבו, כי נבחרים ונבדלים מראש מקדם) – ישנו גם כוונת-זדון נסתרת להפוך את הברכה-המעלה הזו עצמה לקללה! מתוך ידיעה כי מי שמרשה לעצמו הכל מחמת סגולת-בחירתו, הדין נותן שיאבד את סגולתו הגורמת לו לחטא! זהו ה"רגע של כעס" של ה' (ככתוב "א-ל זועם בכל יום") שיודע לכוון בלעם לבדו ומכוחו לקלל-לבטל את מעלתם [ואפשר לראות ברגע הזה את הצמצום-בזמן, בדומה לצמצום-בחלל שמתאר האריז"ל, בו לכאורה ה' מסלק עצמו לצורך הבחירה החפשית של האדם, וכביכול "לא נותר לו אלא לכעוס" על ניצול הבחירה-שנתן כנגד רצונו-תכניתו: במקום לבחור להתחבר, בחר הנברא לברוח!].

ואולם כאן חל היפוך נוסף, עמוק יותר: כדברי חכמים בפרק ראשון של ברכות, "כל אותם הימים לא זעם ה'!" כלומר אין הכעס משתלט עליו, אין כאן אלא "פנים של זעם" ויכול הוא גם שלא לכעוס! [ובלשון המקובלים: נתגלה ש"אין הצמצום כפשוטו" ובאמת-לאמתו אינו **סילוק** אלא להיפך: **ריכוז** עצמות ה' גם במקום ההעלם והחטא-לכאורה]. כביכול אומרים לבלעם "אמרת (שאי אפשר להם לקלקל) – אמרת! מעתה, "בזכותך", תשתנה ההנהגה ובאמת לא תתקלקל מעלתם, ודורשי רשומות יגלו כי גם בחוטאים שדין המשנה אומר שאיבדו חלקם לעולם הבא, נותר אליבא-דאמת רושם של תיקון, וזאת משום שאתה הוא זה שהטעת אותם וגרמת להם, לפיכך תמנה עמהם במשנה ("תמות מות ישרים" – עם פושעי ישראל ההולכים בשרירות לבם) ובאמצעותך יעלו הם, ו"תא חזי מה בין פושעי ישראל לנביאי אומות העולם!" כמתואר בגטין פרק הניזקין שבלעם ממשיך בשנאתו גם בעולם האמת, בניגוד ל"אותו האיש" שחוזר בו. ואם לכל יהודי ישנה אות בתורת משה, הרי לפושעי ישראל, אף הללו הכופרים-לכאורה בתורת משה, ישנה אות, או חלקיק אות, בפרשת בלעם. דברים מופלאים אלו, שעיקרם מתורת רבינו צדוק הכהן, ישמשו אותנו בכדי לנסות ולהסביר מה לו למשה ולפרשת בלעם-היפוכו (כנ"ל).

מתי כתב משה את פרשת בלעם?

יתכן שנודעו הדברים בשעת מעשה וכתבם משה – או נצטוו לכתבם – אז, אך יתכן שמופיעים הם בתורה על סדר המאורעות, אך באמת נכתבו על ידי משה לאחר שכתב את "ספרו". באופן כללי די ברור שישנו תהליך-בכיוון-אחד של המתקה, מ"פנים של אימה" שלמקרא, ל"פנים בינוניות" שלמשנה, ל"פנים מסבירות" שלתלמוד ועד ל"פנים שוחקות" שלאגדה (מסכת סופרים טז,ב, כגירסת הגר"א). ככל שעוברים מתורה שבכתב לתורה שבעל-פה, והתורה מסורה בידינו ונתונה על דעתנו, מתרחשת המתקה גוברת והולכת (וגם ההפטרות מן הנביאים בדרך כלל "ממתיקות" את הפרשה). כביכול "הקב"ה גוזר, וצדיק מבטל" את עוצמת הפורענות הגזורה, והכח נתון בידו מאחר שהוא "פועל עם א-ל" בנאמנות לאורך זמן, והקב"ה שוחק ואומר: "נצחוני בני".

אבל גם במשה ובמקרא עצמו מתרחש תהליך דומה: מאחר ש"משה רבינו אוהב ישראל היה", כבר בעגל כשנאמר לו "ועתה הניחה לי", מיד הוא נרמז שבידו הדבר תלוי, ומבטל את הגזירה. וכך שוב ושוב, ובפרט במשנה תורה ש"משה מפי עצמו אמרו", כחכם הדורש, בחינת תורה שבע"פ שבתורה שבכתב, מתרבות והולכות הברכות שבפיו, עד שמסיים דבריו בברכה שלימה. ומשום כך גם הקללות שבברית ערבות מואב שנאמרו מפי משה, נחשבות לדעת רבותינו מתונות ביחס לאלו של תורת כהנים שנאמרו מפי הקב"ה, ותכליתן לייצב (-אתם נצבים) ולא להתמש בפועל (אלא אולי בפורשים מדרכי ציבור ואומרים "שלום יהיה לי" ככתוב); "הברית הזאת (של משנה תורה, נועדה) למען תשכילו" לתקן ולהמתיק הכל בתשובה מאהבה, כדוד המשכיל בכל דרכיו, כי בעלי תשובה גדולים מצדיקים גמורים. משה עצמו, "גואל ראשון", הולך ומתדמה למשיח "גואל אחרון" שבו שלימות תורה שבע"פ וביורור למפרע של כל חטאי ישראל. בסוף דברי בלעם רמוזים דוד ומשיח, כדברי הרמב"ם, וכבר בברכתו השלישית "שכח בלעם לרגע את עצמו" ואת כוונותיו הזדוניות וברכם בכל לבו, ואם כי הוא עצמו חזר לסורו ויעץ לרעה ונטרד, משה יכול להכיל את בלעם ולהפיק ממנו תיקון שלם ונצחי, בו עמלק, עמו של בלעם,

אחריתו עדי אובד, והקיני-שמזרע-יתרו מוביל את כל טובי הגויים להידבק בצור ישראל, גם אם נמשכים הדברים עידן ועידנים, "לא עתה" ולא קרוב".
משה (בגימטריא **מקרה**) העניו מכל יכול אפוא להכיל בסופו של דבר גם את היפוכו, ולכן **נקרא** (כרמוז ב-א' זעירא שבריש ויקרא) ואילו בלעם שאין לו שום השגה בדעת משה, הופך בעצמו למקרה (-**"ויקר** אלקים אל בלעם") ולאפיזודה, אבל פרשתו מצטרפת לתורה, וגם אם המסר "אינו חינוכי" ולא נאות בתחילת דרכו של אדם ועם, אמת-לאמתו הוא ועתיד הוא להתברר באחרית הימים (-ימינו שלנו).

"הכל רחמים" –

(בגימטריא **שמחה**, וגם: **סוד הוי"ה ליראיו**). ניצוץ משה החבוי בכל יהודי, הולך ומתברר להיות ניצוץ **משיח** (אותיות **ישמח**) שישנו בכל איש ישראל, והוא הוא ניצוץ יעקב אבינו שמטנו שלימה, המרכבה למדת תפארת המכילה את כל הגוונים ופנימיותה רחמים, כדברי יעקב לבניו **א-ל ש-די יתן לכם רחמים** (-בראשי התיבות **ישראל**), כי דעת משה היא נשמת תפארת יעקב וברכותיו מעין ברכות יעקב ומבררות ברחמים רבים את הטוב, האמת והיופי שישנו בכל **גוון**, והוא הוא **סוד הוי"ה ליראיו המשמח-כל**, שיתגלה בשלימות במשיח עם התשובה-מאהבה והשמחה-בייסורים,

אך גם כל הנהגה, קטנה וגדולה, לא קשה לראות שהיא מותנית בעוצמת הרחמנות – ביכולת לרחם ולהזדהות (אמפאטיה בלעז) באמת עם כל הצדדים והחוגים, וכך לקרבם בעבותות אהבה, לקחת אחריות עליהם ולהובילם בדרך גאולה.
"כי מרחמם (בגימטריא **משיח**) – ינהגם, ועל מבועי מים ינהלם" (ישעיהו מט, י).